

JANE WILSHER

ENCYKLOPEDIA
rzeczy,
KTÓRE SIĘ
MYŁĄ

PRZEŁOŻYŁA HANNA PASIERSKA

ILUSTRACJE LIZ KAY

NASZA KSIĘGARNIA

MAŁPA I MAŁPA CZŁEKOKSZTAŁTNA

Jak najszybciej odróżnić te włochate ssaki? Małpa ma ogon, a małpa człekokształtna – nie. Zwykle małpy są też raczej mniejsze od człekokształtnych kuzynów.

MAŁPY CZŁEKOKSZTAŁTNE

To nasi najbliżsi zwierzęcy kuzyni. Dzieli się na dwie grupy. Do jednej z nich należą gibony. Do drugiej zaliczamy goryle, bonobo, orangutany, szympansy... i ludzi. Tak, ty też jesteś **małpą człekokształtną!**

Małpy człekokształtne są zwykle większe od innych małp. Samiec goryla waży około 220 kg – tyle, co trzech mężczyzn.

Umie się wspinać na drzewa, ale woli przebywać na ziemi.

goryl

CAŁY DZIEŃ PAŁASZUJĘ LIŚCIE I PĘDY.

Podobieństwa:

- Małpy i małpy człekokształtne należą do tego samego rzędu: naczelnych.
- Są zwierzęcymi kuzynami ludzi. Wszyscy jesteśmy spokrewnieni.
- Komunikują się, pohukując, chrząkając i wykonując szerokie gesty rękami.
- Używają patyków i kamieni jako narzędzi, żeby szukać pożywienia i je jeść. Spożywają na przykład owoce i niekiedy owady.
- Większość ma chwytne ręce, które ułatwiają jedzenie i trzymanie się drzew.

Szeroka pierś i sylwetka przypominająca człowieka.

Często chodzi na dwóch nogach.

MAŁPA

Jest ich ponad 300 gatunków, od malutkich marmozet po wielkie pawiany i hałaśliwe wyjce. Wiele z nich to prawdziwi akrobaci.

Małpy brykają wśród gałęzi lasów tropikalnych, gdzie żyją.

wyjec

Woli żyć w koronach drzew.

węższa pierś niż u goryla

Najhałaśliwsza ze wszystkich małp, stąd jego nazwa.

KTO GDZIE MIESZKA?

Zarówno małpy, jak i małpy człekokształtne żyją w lasach. Człekokształtne występują w Afryce i Azji. Małpy zaś w Afryce, Azji, Ameryce Środkowej i Południowej oraz w Europie.

Poznaj małpy człekokształtne

Oto niektóre gatunki.

Ramiona **gibona** pomagają mu się huścić wśród drzew.

Ręce **szympansa** sięgają poniżej kolan.

Orangutan woli żyć samotnie niż w grupie.

Huści się i zwisa uciepiony ogonem.

Małpy zwykle biegają na czterech nogach, niemal galopując wśród gałęzi.

Poznaj małpy

Oto niektóre gatunki.

Czeplik wygląda jak patykowaty pająk.

Makak potrafi pływać.

Kapucynka wzięła nazwę od mnichów noszących ciemne kaptury.

TĘTNICA I ŻYŁA

Wyobraź je sobie jako autostrady rozprowadzające krew po ciele.

Dzień za dniem serce pompuje krew. Całe nasze ciało przenika sieć tętnic, żył i naczyń włosowatych dostarczających krew. Nazywamy je naczyniami krwionośnymi.

TĘTNICA

Rurka o grubych ściankach rozprowadzająca z serca natlenowaną krew.

BIJE!

ŻYŁA

Rurka o cienkich ściankach niosąca do serca krew ubogą w tlen.

serce
tętnica

żyła

naczynie
włosowate

NACZYNIE WŁOSOWATE

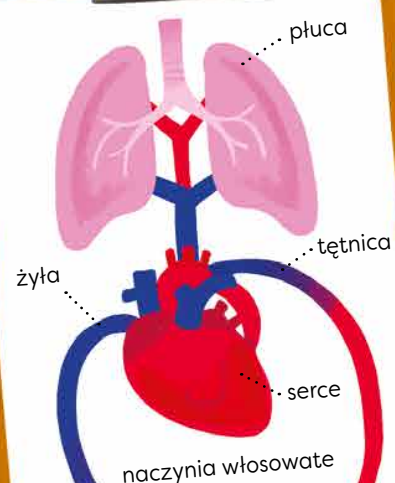
Najcieńsze naczynie krwionośne.

ILE RAZY NA MINUTĘ UDERZA SERCE?

Od 60 do 100 razy. Krew potrzebuje około 60 s, żeby obieć całe ciało. Serce pracuje bez przerwy.

SILNIK POMPUJĄCY KREW

Serce działa jak silnik. Wraz z płucami pilnuje, żeby krew była natlenowana. Jedna połowa serca pompuje krew do płuc, gdzie krew może się natlenić. Druga połowa pompuje natlenowaną krew do całego ciała.

CZERWONA KRWINKA I BIAŁA KRWINKA

Ważne składniki krwi.

Krew składa się głównie z wodnistego płynu zwanego osoczem. Zawiera też trzy rodzaje komórek: czerwone krwinki, białe krwinki i płytki krwi.

CZERWONA KRWINKA

Roznosi tlen po ciele. Czerwone krwinki stanowią ponad połowę komórek krwi.

czerwona
krwinka

BIAŁA KRWINKA

Pomaga ścigać i zabijać zarazki. Walczy z infekcjami.

biała
krwinka

PŁYTKI KRWI

Pomagają krwi krzepnąć. Jeśli się skaleczysz, dzięki **płytkom** na skórze utworzy się strupek, a potem ranka się zagoi.

płytki
krwi

CO JEST W KROPLI KRWI?

Okolo 150 milionów czerwonych krwinek, 250 tysięcy białych krwinek i 10 milionów płytek! Krew jest czerwona, ponieważ czerwone krwinki zawierają rdzawy pierwiastek – żelazo.

HISTORIA

Oto historyczna łamigłówka. Kiedy nadejdzie jutro, dzisiaj stanie się historią!

DEKADA I WIEK

Różne odcinki
czasu w historii.

Dekada to...

Wiek to...

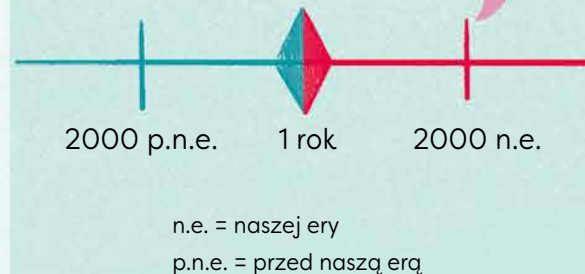
P.N.E. I N.E.

Skróty, których używamy,
mówiąc o czasie historycznym.

Skrót **p.n.e.**
odnosi się do lat
przed rokiem
pierwszym,
który przyjęto
jako datę
narodzin Jezusa
Chrystusa.

Skrót **n.e.**
odnosi się
do lat po roku
pierwszym.

TERAZ!

PREHISTORIA I STAROŻYTNOŚĆ

Prehistoria
zaczęła
się około
2 milionów
lat temu.

Nie mamy
źródeł pisanych
o tym, jak ludzie
wtedy żyli.

Ponad
5000 lat
temu
wynaleziono
pismo.

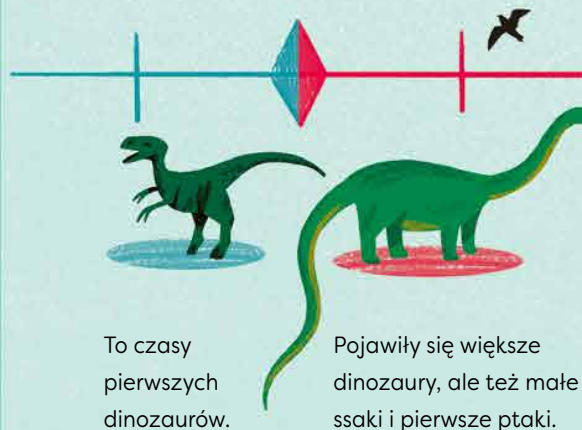
Wtedy
zaczęła się
**historia
starożytna.**

TRIAS I JURA

Dwa okresy
w dziejach Ziemi.

trias
Zaczął się
252 miliony
lat temu.

jura
Zaczęła się
201 milionów
lat temu.

ARCHEOLOG I ARTEFAKT

Archeolog bada przeszłość,
wykopując bardzo stare
przedmioty wykonane przez
ludzi, czyli **artefakty**.

BRYCZESY I DŻINSY

Modne dawniej i dziś...

KORONA I TIARA

korona

- złota lub
srebrna obręcz
wysadzana
klejnotami
- noszona
przez króla
lub królową

tiara

- ozdobiony
klejnotami
półokrąg
- noszona
przez ważną
pannę
młodą lub
inną osobę

FIGI I PANTALONY

Figi, majtki
lub dół od
bikini są
wygodne.

Pantalony to
staroświeckie majtki,
które nie zmieszczą
się w dżinsach.
Kobiety nosiły
je ponad sto lat
temu pod długimi
sukniami.

ZAMEK I PAŁAC

zamek

forteca
o grubych
murach

często
na wzgórzu
otoczonym wodą

pałac

wykwintny, luksusowy dom

zwykle dla rodziny
królewskiej

KRYNOLINA I TIURNIURA

krynolina

- halka
z wielkimi
obręczami
- noszona
w połowie
XIX wieku

tiurniura

- mała poduszka
pod spódnicą
- popularna pod
koniec XIX wieku

CESARZOWA I KRÓLOWA

Cesarzowa była potężniejsza
od królowej.

cesarzowa
wielkie mocarstwo

królowa
mniejsze
królestwo

ARMATA I KATAPULTA

armata

Ciężkie działo strzelające
metalowymi lub
kamiennymi kulami.

katapulta
Broń do
miotania
kamieni.